

Da Danmarks Lærerhøjskole blev højere læreanstalt

Af INGRID MARKUSSEN

Indledning.

Danmarks Lærerhøjskole fik officiel status som højere læreanstalt ved lov af 25. februar 1963. På dette tidspunkt var Lærerhøjskolen for længst accepteret som en højere læreanstalt af en stor del af offentligheden, og havde i 5 år haft professorater. Men en lovmæssig baggrund som højere læreanstalt manglede endnu. Vejen dertil blev imidlertid ikke nem og rummer så mange komplicerede spørgsmål, at kun nogle af de mest centrale kan blive omtalt her.¹

Forslaget om, at Danmarks Lærerhøjskole officielt skulle anerkendes som højere læreanstalt, blev fremsat i 1960 af det såkaldte højskoleudvalg. Det var blevet nedsat af undervisningsministeriet i 1955 for at behandle Lærerhøjskolens forhold, efter at den nye seminarielov var blevet gennemført i 1954.

Forslaget vakte stærk kritik hos mange i universitetskredse og gav anledning til en skarp debat i de år, der fulgte. Årsagen hertil må nok delvis søges i, at København og Århus universiteter indtil da havde haft monopol på den videregående uddannelse for alle dem, der senere søgte akademiske embeder inden for skolens område. Danmarks Lærerhøjskoles virksomhed lå til forskel fra andre læreanstalter som Polyteknisk Læreanstalt, Landbohøjskolen m. v. så tæt på universitetets arbejdsområde, at man derfra blev ængstelig for, hvad man fandt kunne blive en unødvendig dublering af uddannelser. Årsagen skal også søges i den udbredte skepsis, der i visse akademiske kredse herskede over for DLH, hvis undervisning sigtede mod børneskolen. Man betvivlede, at Lærerhøjskolen kunne oprette undervisning og forskning, der lå på højde med universiteternes. I det tilfælde at DLH blev højere læreanstalt, kunne der set fra universiteternes side blive tale om en både dublering af enkelte uddannelser og samtidig hermed en kvalitetssænkning af disse uddannelser. Selve princippet, at DLH skulle være en højere læreanstalt, var der egentlig ingen, der anfægtede. Man kunne fra uni-

Tre af hovedpersonerne i forhandlingerne om DLH's officielle anerkendelse som højere læreanstalt. Danmarks Lærerforenings formand, Stinus Nielsen, overrækker den 18. juni 1964 rektor Ernst Larsen rektorkæden. I midten undervisningsminister K. Helveg Petersen. Foto: Janne Woldbye, Pressehuset. Institut for Dansk Skolehistorie.

versitetsside åbenbart acceptere forskellige grader af højere læreanstalter, og det springende punkt blev, hvorvidt DLHs uddannelse skulle give samme kompetence som universitetsuddannelser.

Forhandlingerne om en kongelig anordning for DLH som højere læreanstalt koncentrererede sig i første omgang om to problemer:

- 1) uddannelse af skolepsykologer og
- 2) uddannelse af seminariernes lærere.

Begge problemer foruroligede universiteterne, det sidstnævnte problem ikke mindst fordi man derfra frygtede, at seminarielæreruddannelsen på længere sigt ville føre til overtagelse også af gymnasielæreruddannelsen. Da disse problemer omsider blev fjernet fra statusspørgsmålet, blev andre dele af anordningsforslaget årsag til mange og lange tvtræknings mellem DLH, universiteterne i København og Århus og Danmarks Pædagogiske Institut, der var blevet oprettet som pædagogisk forskningsinstitut i 1954. Det drejede sig især om de faglig pædagogiske studiers udformning, om licentiatstudier og om tildeling af akademiske grader.

Med den officielle anerkendelse af DLH som højere læreanstalt i 1963 nåede rektor Ernst Larsen et mål, som han havde arbejdet på i de 13 år, han havde været rektor. Men tanken var ikke ny med ham. I 1939 havde daværende forstander Vilhelm Rasmussen ved sin afsked fra DLH udtalt:

»Min principielle Opgave: at hæve Lærerhøjskolen til officiel Anerkendelse paa lige Fod med højere Læreanstalter som Tandlægeskolen, Farmaceutisk Læreanstalt, Landbohøjskolen og Polyteknisk Læreanstalt har jeg desværre ikke kunnet løse, men den bør løses«. ²

Lærerhøjskoleudvalget og Teknikerkommissionen. De første professorater.

Omkring 1950 blev Lærerhøjskolens virksomhed taget op til drøftelse i den seminariekommission, der forberedte seminarieloven af 11. juni 1954, og der blev fremsat forslag om at give Lærerhøjskolen en lovfæstet baggrund i en kongelig anordning. Ingen planer blev dog fremlagt om samtidig at ændre Lærerhøjskolens status.

Det var først efter 1955, at spørgsmålet om Lærerhøjskolens placering i uddannelsessystemet gav anledning til konkrete planer om en ny status. En af årsagerne til dette var de dårlige lønforhold, der havde gjort sig gældende på DLH igennem en lang periode. Medens Lærerhøjskolens højeste løn i 1937 havde ligget næsten 20% over seminariernes højeste sats, var den i 1954 godt og vel 1% *under* seminariernes højeste sats. ³ Denne forringelse af Lærerhøjskolens lønforhold i forhold til seminarier og gymnasier kunne ikke undgå at få indflydelse på insti-

tutionens tiltrækningskraft på akademikere. En anden årsag var, at DLH ikke havde normerede lærerstillinger. Man havde de »faste« timelærere, der ofte var meget trofaste mod DLH, men de gav ikke på samme måde som fast ansatte lærere mulighed for en uddannelsesplanlægning på længere sigt. Rektor Ernst Larsen havde derfor længe ønsket at knytte faste lærerkræfter til DLH i de vigtigste fag i form af professorater. Ængstelsen for at disse ikke fra begyndelsen lønmæssigt skulle komme til at ligge på universitetsniveau, men på linje med professoraterne ved Musikkonservatoriet og Det kgl. Akademi for de skønne Kunster m. v. havde dog fået ham til at holde sig tilbage. En sådan lønindplacering kunne senere blive uhyre vanskelig at komme ud af igen.

Da Ernst Larsen til sidst forelagde Lærershøjskoleudvalget det behov for faste stillinger, som Lærershøjskolen havde (1956), måtte han alligevel acceptere, at udvalget søgte ministeriet om, på normeringsloven for finansåret 1957/58 at få bevilget et professorat i faget dansk med lønindplacering som på Musikkonservatoriet.⁴ Det var udvalgets dynamiske formand, kontorchef Vagn Jensen, og ministeriets embedsmænd, der ikke fandt grobund for højere krav på daværende tidspunkt.

I denne situation fik Lærershøjskolen pludselig hjælp fra helt uventet hold, nemlig fra den af Julius Bomholt i 1956 nedsatte Teknikerkommission. Teknikerkommissionen, der afgav betænkning i 1959, var igang med planlægning af nye uddannelser inden for det matematisk-naturvidenskabelige område. Kommissionens arbejde, der må ses på baggrund af den vestlige verdens sputnik-chok i slutningen af 1950'erne, fik betydning både for den tekniske udvikling og for samfundets økonomiske vækst i det hele taget igennem 60'erne. Også folkeskolens udvikling blev berørt i kommissionens forslag om en teknisk forberedelsesprøve efter folkeskolens 9. klasse, der blev gennemført i 1962.

I et underudvalg var folkeskolens undervisning i matematik, fysik, kemi og biologi samtidig taget op til revision, for at få undervisningen ført á jour med den hurtige udvikling inden for disse videnskabsfag. Det var dette underudvalg, der kom Lærershøjskolen til en overraskende stor hjælp. Underudvalget bestod af departementschef Ulrik Andersen fra finansministeriet, af professorerne Hakon Lund, Højgaard Jensen, Børge Jessen og Mogens Pihl, af formanden for KKL Ester Jensen, lektor Ole Rindung, gymnasirektor P. Rubinstein samt seminarie-

rektor Utoft Sørensen. Mogens Pihl, underudvalgets formand, var som timelærer på DLH dets repræsentant i udvalget, og rektor Ernst Larsen deltog selv i de møder, der drejede sig om Lærershøjskolens forhold.

Da fire af udvalgets medlemmer (M. Pihl, P. Rubinstein, Utoft Sørensen og Ester Jensen) i 1957 besøgte de faglokaler, som DLH kunne stille til rådighed for de matematisk-naturvidenskabelige fag, blev det klart, at lokalerne slet ikke kunne stå mål med den omfattende efteruddannelse af folkeskolens lærere, der snart ville blive behov for. Nye bygninger måtte der til. Kommissionens opfattelse banede vej for en beslutning allerede i 1958 om opførelse af en ny laboratoriebygning på DLH. Den stod færdig i 1967. Men hvad vigtigere var for lønsspørgsmålet og DLHs status, – udvalget fandt det helt nødvendigt, at Lærershøjskolen kunne stille højt kvalificerede lærerkræfter til rådighed for lærernes videreuddannelse, lærerkræfter der kunne yde en selvstændig indsats såvel i undervisning som i forskning. Denne opfattelse fandt udtryk i en indtrængende henstilling fra kommissionen til undervisningsministeriet i maj måned 1957 om oprettelse af professorater i matematik og fysik på DLH allerede i 1958–59 – på universitetsløn.

Teknikerkommissionens initiativ fik Lærershøjskoleudvalget til at ændre holdning – vel ikke mindst under indflydelse af den opbakning forslaget havde fået af Teknikerkommissionens formand Ulrik Andersen. Han var ikke alene departementschef i finansministeriet, men også formand for lønningsrådet og for det udvalg, der var ved at udarbejde den nye tjenestemandsløvslov, der trådte i kraft året efter i 1958. Det blev således klart, at der var begyndt at blæse nye vinde omkring Lærershøjskolen.

Resultatet af Teknikerkommissionens og Lærershøjskoleudvalgets henstilling til ministeriet blev, at Lærershøjskolen i 1958 fik normeret 4 professorater på universitetsløn i fagene dansk litteratur, matematik, fysik og pædagogik. Et afgørende skridt i retning mod ændret status var dermed taget, men alligevel kun et skridt. Der fandtes ingen regler om professoraternes besættelse og ingen bestemmelser om professorernes rettigheder og forpligtelser. De manglende regler viste sig at blive afgørende for universiteternes opfattelse af Lærershøjskolens placering i uddannelsessystemet i de kommende år og fremskyndede Ernst Larsens planer om at tage skridtet fuldt ud og ansøge ministeriet om at udarbejde en kgl. anordning for DLH som højere læreanstalt.

Skolepsykolog-uddannelsen

En drøftelse af Lærerhøjskolens forhold til universiteterne blev aktuel i 1960. Da nedsatte ministeriet et udvalg, der skulle se på samarbejds-muligheder mellem Københavns Universitet og DLH vedrørende skolepsykologuddannelsen.

Initiativet til at tage uddannelsen af skolepsykologer op til revision var blevet taget af Københavns Universitet i 1958. Et lille tilbageblik over skolepsykologernes uddannelsessituation omkring 1960 er nødvendig. Cand.psych. uddannelsen, der var oprettet ved Københavns Universitet i 1944, havde som sin vigtigste opgave at uddanne psykologer til folkeskolen. Seminarieuddannede lærere uden studentereksamen fik adgang til studiet (som det eneste studium ved universitetet), og uddannelsen blev planlagt til 3 år. Den korte uddannelse gav imidlertid ikke cand.psych.erne samme lønmæssige placering som andre akademikere. Professorerne ved psykologisk laboratorium fandt dette forhold uheldigt og mente, at de studerende med fordel kunne bruge 2 år yderligere på studiet. Samtidig havde studiet gradvis ændret karakter, idet andre discipliner end pæd. psykologi var blevet aktuelle. Et forslag om en 5-årig revideret studieplan blev derfor indleveret til ministeriet i 1958. Hvis det blev realiseret, ville de seminarieuddannede læreres muligheder for at tage eksamen på særlige vilkår gå tabt.

Undervisningsministeriet, der ønskede at udbygge folkeskolens specialundervisning gennem den i 1956 oprettede inspektion for særundervisning, stod imidlertid meget køligt over for forslaget. Ministeriet fandt, at behovet for skolepsykologer var stærkt voksende, og at en 5-årig uddannelse af den type, som Københavns Universitet havde foreslået, næppe kunne dække behovet. I mangel på universitetsuddannede var der i folkeskolen gennem de foregående år blevet ansat skolepsykologer fra DLH's etårige kursus i pædagogik og psykologi. Selv om dette kursus var af høj kvalitet, kunne det på ingen måde sammenlignes med en akademisk uddannelse. Ministeriet besvarede derfor universitetets forslag om en ny studieplan med en anmodning til det⁶ om at indlede forhandlinger med DLH, Danmarks Pædagogiske Institut og ministeriet om mulighederne for, at modne studerende med lærereksamen kunne gennemføre studiet på betydelig kortere tid end de foreslåede 5 år. Forhandlingerne viste imidlertid, at institutionerne stod så

langt fra hinanden, at en fælles udtalelse var umulig. Hver institution afleverede sin egen svarskrivelse. Universitetets byggede på udtalelser fra psykologisk laboratorium, fra enkelte censorer og fra Foreningen af skolepsykologer og konsulenter.

Universitetet og Danmarks Pædagogiske Institut pegede nu på en mulig studietid på 4 år.

Den velvillige indstilling til at komme ministeriet i møde »på den halve vej« har sandsynligvis sin forklaring i ministeriets alternative forslag, hvis en kortere studietid ikke kunne opnås. Ministeriet havde nemlig meddelt, at man i så tilfælde ønskede at undersøge muligheden for at oprette et 3-årigt studium på DLH af samme lødighed som på Universitetet. Ministeriets forslag var provokerende, og i virkeligheden var en brand blevet kastet ind i forholdet mellem Universitetet og DLH.

I den interne svarskrivelse fra universitetets psykologiske laboratorium pegede man på, at Universitetet allerede havde foreslået en psykologisk uddannelse oprettet på Århus Universitet. I øvrigt undlod man fra Universitetets side i første fase helt at kommentere tankerne om en 3-årig uddannelse ved DLH.⁷ I de interne svarskrivelser fra f. eks. de beskikkede censorer ved den psykologisk-pædagogiske eksamen ved Universitetet fandt bl. a. Henning Meyer, S. A. Tordrup, Kr. Thomsen Jensen og Sofie Rifbjerg, at man ikke kunne anbefale en uddannelse på DLH, dels fordi den pædagogisk-psykologiske uddannelse derved ville blive skilt fra uddannelsen af kliniske psykologer, kriminalpsykologer m. v., dels fordi man ved en sådan udskillelse kunne risikere, at den pædagogisk-psykologiske uddannelse ville blive ringere vurderet i det almene omdømme end de øvrige psykologuddannelser. I samme retning udtalte Foreningen af skolepsykologer og konsulenter i Danmark sig.

Den mest indgående behandling af spørgsmålet om lærernes studiemuligheder blev givet af Danmarks Pædagogiske Institut, som i hele spørgsmålet om psykologuddannelsen stillede sig på Universitetets side. I direktør Erik Thomsens svarskrivelse skimtes de til tider bevægede forhandlinger mellem parterne. Selv havde han gerne set større resultater vedrørende forhandlingerne om koordinationsmuligheder mellem årskursus på DLH og universitetsstudium. Det var ikke universitetets skyld, at resultatet var blevet så magert. Han ville ikke gå ind på et forslag, som rektor Ernst Larsen og professor Harald Torpe havde stil-

let under forhandlingerne, – at undervisning og eksamen på DLH kunne gå i stedet for undervisning og eksamen ved Universitetet på de områder, hvor undervisningen de to steder var af samme omfang og karakter, da dette var oplæg til en principielt ny situation.

Ministeriet accepterede herefter Universitetets nye cand.psych. uddannelse, men gik videre med tanken om en udbygning af DLHs videreuddannelse i pædagogik og psykologi. I juni 1960 nedsattes det foran omtalte udvalg, der skulle tage spørgsmålet op om en skolepsykologuddannelse på DLH af samme kvalitet som ved Universitetet inden for de områder, hvor undervisningen havde samme omfang og karakter.⁸

Det blev under dette udvalgsarbejde ganske klart, at Universitetet ikke ville indlade sig på et nærmere samarbejde med DLH, der førte til deling af eksamen. Universitetets repræsentanter fandt, at der var for stor forskel på den kvalitet, som de to institutioner kunne borge for i uddannelsen. Blandt andet de manglende regler ved besættelse af professorater viste DLHs lavere status, sagde Universitetets repræsentanter. Det var udtalelser som disse, der fik Ernst Larsen til at indse, at øjeblikket var kommet til at tage spørgsmålet op om en formelt ændret status for DLH.⁹ Han opsøgte derfor undervisningsminister Jørgen Jørgensen for at informere denne om sin hensigt, og da han fandt ministeren positiv, påbegyndte han sammen med sine medarbejdere på DLH, først og fremmest sekretær cand. jur. Erik Jensen og pædagogisk inspektør Kjerstine Nielsen, at udarbejde et udkast til en kongelig anordning for Lærershøjskolen. Da de fleste andre læreanstalters forhold var ordnet ved kongelig anordning, mente man på DLH som i ministeriet, at dette også måtte gælde for DLH. Heri tog man imidlertid fejl, – men fejltagelsen blev først åbenbar to år senere. Efter at udkastet var blevet forelagt Lærershøjskoleudvalget efteråret 1960 og her blevet afpudset, indsendtes det til ministeriet i oktober måned 1960.

Udkastet til kgl. anordning

Udkastet til kgl. anordning viser, på hvilken måde man fra DLH ønskede at fastslå institutionens særpræg som en højere læreanstalt.¹⁰ Ligesom seminarieloven af 11. juni 1954 slog anordningen fast, at Lærershøjskolen var statens højere læreanstalt for videreuddannelse af

folkeskolens lærere og skulle »give videregående undervisning til folkeskolens og seminariernes lærere samt andre med dem fagligt ligestillede.« Det var bl. a. denne formulering, der senere vakte uro i universitetskredse.

I de fleste bestemmelser, der vedrørte styrelse, organisation og akademiske grader, havde man lagt sig tæt op ad regler for Universitetet i København og for Farmaceutisk Højskole. Vedrørende forskning og undervisning pegede man, som man gjorde det ved andre højere læreanstalter, på den nære forbindelse, der var mellem forskning og undervisning, men pointerede at DLHs forskning skulle være af *faglig-pædagogisk* art, og at DLH havde sin specielle opgave i at fremme folkeskolens tarv. Studierne blev endnu kun nævnt i en vag formulering: »tilrettelæggelse af videregående individuelle studier«. Eksamen på DLH kunne afslutte en undervisning og skulle fastsættes ved nærmere regler fra undervisningsministeriet. Vedrørende de akademiske grader hed det i § 3: »Lærerhøjskolen kan udskrive prisopgaver og tildele den pædagogiske licentiatgrad og den pædagogiske doktorgrad efter regler, der nærmere bestemmes ved kgl. anordning.«

Vinteren 1960/61 blev forslaget gennemarbejdet og kommenteret af undervisningsministeriets forskellige instanser. Også her foretoges enkelte ændringer. Således skulle indførelse af licentiatgrad forudsætte en forudgående eksamen på DLH, som svarede til den afsluttende embedseksamen ved andre højere læreanstalter – en bestemmelse som pegede hen mod indførelsen af en pæd. kandidatgrad.

De interne drøftelser med universiteterne foråret og sommeren 1961.

Efter at ministeriet havde afsluttet arbejdet med Lærerhøjskolens anordningsforslag, blev Ernst Larsen kaldt til møde hos ministeren. Mødet fandt sted den 27. marts 1961. Til stede var universiteternes to rektorer, prof. Carl Iversen, KU, og prof. H. Bach, ÅU, da universiteterne var ministeriets rådgivere i pædagogiske spørgsmål. Ved denne lejlighed præsenterede Ernst Larsen forslaget i en kort tale, hvor han søgte at tage højde for den kritik, han vidste ville komme. Han sagde bl. a:

»Det er ikke meningen, at man skal kunne få noget billigere her (DLH) end andetsteds, men derimod en hjælp, der er anderledes end den, der gives ved andre læreanstalter. . . . Jeg tænker hermed især på den nøje forbindelse mellem det faglige og det pædagogiske, som ikke ellers har nogen læreanstalt at knytte sig til. Det drejer sig her om et stort og udforsket område, der kan vise sig af allerstørste betydning også for studierne ved læreanstalterne. Til lykke for den almindelige udvikling er der skabt forskningsmuligheder for Universitetets studerende og kandidater, for tandlæger, for teknikere, for landbrugskandidater og mange andre – men netop ikke for lærere. Dette forekommer mig at være ganske uholdbart. . . .«¹²

Rektorerne udtalte sig principielt positivt for tanken om at gøre DLH til højere læreanstalt og ville lade forslaget gå videre til udtalelse ved universiteterne. Herfra kom kritikken prompte! Man henstillede til ministeriet, at hele spørgsmålet måtte tages op til behandling af et særlig nedsat udvalg. I svarskrivelsen fra Århus Universitet blev dette udtrykt af det humanistiske, det lægevidenskabelige, det teologiske og det naturvidenskabelige fakultet, hvortil konsistorium sluttede sig. Det teologiske fakultet begrundede ønsket med, at udkastet indeholdt adskillige uklarheder; således fremgik det ikke klart, hvad der mentes med »videnskabelig forskning«, og hvorledes man tænkte sig denne sikret.

På Københavns Universitet blev forslaget forelagt det filosofiske fakultet, der udtrykte samme ønske som Århus Universitet, med bl. a. følgende begrundelse:

»Da det påtænkte forslag til bekendtgørelse-eller-anordning om Danmarks Lærerhøjskole efter sit indhold på en række punkter vil give Lærerhøjskolen et virkeområde, der falder sammen med universiteternes, bl. a. med hensyn til seminarielærere og skolepsykologer, licentiatgrad og doktorgrad, finder fakultetet det absolut nødvendigt, at der nedsættes et udvalg . . . som skal have til opgave at drage klare grænser mellem de pågældende institutioners virkeområde.«¹³

Til grund for skrivelsen lå en udtalelse af professor E. Tranekjær Rasmussen og professor K. Grue-Sørensen.

Tranekjær Rasmussen var i sin omfattende skrivelse stærkt kritisk over for forslaget. Han manglede klarhed over, hvad de omtalte flerårige faglig-pædagogiske studier, afsluttet med en eksamen, skulle svare til ved de højere læreanstalter, og han manglede dokumentation for det samfundsmæssige behov for folk med de i § 3 omtalte højere »universitetslignende« eksaminer. Skulle uddannelsen af skolepsykologer udvides, burde dette ikke ske ved en dublering i København, men ved oprettelse af et studium ved Århus Universitet.

Med hensyn til seminarielæreruddannelsen fandt Tranekjær Rasmussen, at DLH »utvivlsomt inden for en række elementære fag kunne løse en påkrævet opgave, nemlig at uddanne seminarielærere i regning, skrivning etc. Men inden for en række højere fag såsom sprog, matematik, fysik etc. har seminarierne hidtil så vidt muligt betjent sig af universitetsuddannede cand.mag.er.«

Vedrørende cand.psych.studiet manglede Tranekjær Rasmussen et klart forslag fra DLH og kritiserede i skarpe vendinger DLHs arbejde i ministeriets samarbejdsudvalg vedrørende dette studium.

Det kan ikke undre, at indholdet i Tranekjær Rasmussens skrivelse vakte harme på DLH, dertil kom at tonen var følelsesladet og skarp. Ernst Larsen og Erik Jensen reagerede omgående og udarbejdede et 18 sider langt memorandum, hvor de punkt for punkt imødegik skrivelserne fra begge universiteter.

Vedrørende anken over det uklare i, hvad der mentes med videnskabelig forskning, og hvorledes man tænkte sig denne sikret, udtrykte skrivelsen, at det måtte være uden for rammerne af en anordning af denne art at give bestemmelser af begrebet »videnskabelig forskning«, som jo da også anvendtes i andre tilsvarende anordninger uden en sådan definition. Den videnskabelige frihed måtte anses for betrygget gennem de foreslåede bestemmelser om professorernes ansættelse og virkeområde. Vedrørende en bemærkning af professor Tranekjær Rasmussen om at DLH søgtes udbygget til at bestride opgaver, der ellers var henlagt til universiteterne, en antagelse han fandt støtte for bl. a. i reglerne om professorudnævnelser, der »stærkt ligner« de ved universiteterne gældende, hed det:

»Denne slutning forekommer overraskende, da de regler, der foreslås for Lærershøjskolens professorudnævnelser i lige så høj grad som Universitetets regler svarer til de regler, der gælder for Kø-

benhavns Tandlægehøjskole, jfr. kgl. anordning af 24. sept. 1953 og den praksis, der følges ved Polyteknisk Lærestanstalt. Ingen vil vel deraf slutte, at Lærerhøjskolen agter at påtage sig at uddanne tandlæger eller ingeniører.« ^{13a}

Skrivelsen afviste Tranekjær Rasmussens kritik vedrørende cand.psych. studiet på DLH og henviste til en detaljeret plan om et 3-årigt studium ved DLH, der indgående var blevet drøftet i samarbejdsudvalget mellem DLH og Universitetet.

Professor Grue-Sørensens kritiske indstilling til anordningsforslaget byggede frem for alt på hans skeptiske holdning over for det mulige i at etablere et 3-årigt faglig-pædagogisk studium på niveau med universiteternes studier, uden en veludviklet lære om fagenes metodik og didaktik. Hertil svarede man fra DLH, at Lærerhøjskolen netop ønskede at råde bod på denne forsømmelse. Man måtte, når nye studier skulle oprettes, se i øjnene, at man måtte starte uden en hjemlig videnskabelig tradition at støtte sig til.

Med dette svar fra DLH var den interne strid mellem universiteterne og DLH om DLHs anordningsforslag stort set forbi. Efter et nyt møde i ministeriet den 24. august, hvor de implicerede parter fik at vide, at ministeriet ikke agtede at nedsætte et udvalg til behandling af spørgsmålet, syntes afgørelsen at nærme sig hurtigt.

Jørgen Jørgensen, der nu skulle afgå som undervisningsminister, ville åbenbart lade efterfølgeren K. Helveg Petersen føre spørgsmålet igennem efter udnævnelsen den 1. september.

Den offentlige debat om DLHs anordningsforslag efteråret 1961.

Lærerhøjskolens svarskrivelse på den fremførte kritik fra universiteterne havde dog ikke kunnet bortvejde den ængstelse, der så tydeligt havde givet sig udtryk i universiteternes kritiske bemærkninger. Debatten blev derfor i efteråret 1961 fra universitetdebattørernes side ført over på det offentlige plan. I virkeligheden var det først nu, at kritikken mod DLHs statusforslag for alvor så ud til at kunne ryste de beslutningstagende myndigheder.

Den bevægede debat startede ganske vittigt med en tale, som direktør Erik Thomsen holdt ved Pædagogisk Instituts repræsentantskabs-

møde i sidste uge af august.¹⁴ Erik Thomsen tog sit udgangspunkt i Bo Bojesens karikaturtegninger over Venstrevikingernes saga og slog fast, at Lejrehøvdingen og hans mænd nu var draget i ledning for at gøre strandhugst. Henvisningen til striden mellem DLH og universiteterne var ikke til at tage fejl af. Ernst Larsen var selv til stede og havde svært ved at følge munterheden.

Munterheden skulle dog snart lægge sig og erstattes af betydeligt skarpere toner. Enkelte af forsvarerne for DLHs uddannelser erklærede nu åbent, at de ønskede, at DLH virkelig skulle gå ind på universiteternes arbejdsområde og påtage sig ikke bare cand.psych.uddannelse og seminarlæreruddannelse, men også hele gymnasielæreruddannelsen.

Den tilspidsede situation opstod, da skoledirektøren i Gladsaxe, Thorkild Hansen, den 6. september i en artikel i *Aktuelt* fremlagde sine planer om, at gymnasium og folkeskole burde knyttes tættere sammen – ja, at gymnasiet burde inkorporeres som en skoleafdeling inden for den danske folkeskole. Seminariernes optagelsesbetingelser skulle være studentereksamen, og lærerne skulle have mulighed for at supplere uddannelsen med 3–4-årige videregående studier inden for ét eller flere fag på universiteterne eller på DLH. Herefter ville disse lærere have kompetence til at undervise på gymnasieniveau.¹⁵

Det var dog ikke bare Thorkild Hansen, der lagde foruroligende planer frem dette efterår. Nye toner hørtes også fra det af undervisningsministeriet nedsatte læreruddannelsesudvalg. Tanker om en art studentereksamen, der skulle tages på seminarierne og være adgangsgivende til seminarieuddannelsen (den senere HF-eksamen) blev koblet sammen med DLHs statusforslag og Thorkild Hansens skoleplaner og styrkede ængstelsen for radikale ændringer i uddannelsessystemet, der ville svække universitet og gymnasium.

Thorkild Hansens provokerende forslag gav universiteternes folk en sikkert ikke uvelkommen lejlighed til at gribe ind i den offentlige debat. Den 16. september lagde *Berlingske Aften* for under rubrikken »Hemmelige planer om at gøre Lærerhøjskolen til et lærernes universitet«. Dekanen for Københavns Universitets matematisk-naturvidenskabelige fakultet, professor Axel Schou, tog her skarp afstand fra de formodede planer om at lade DLH overtage gymnasielæreruddannelsen. Den herskende mangel på gymnasielærere kunne ikke berettige til en så afgørende ændring, der ville få katastrofale følger for universiteternes forsk-

ning og for studenternes standard. Eventuelt ville man blive tvunget til at kræve ekstra skoleuddannelse, før studenterne kunne få adgang til universiteterne.

Den 21. september skrev professor, dr.phil. Knud Togeby i *Aktuelt* under rubrikken »Folkeskolens eroblingskrig« bl. a.:

»Nu ønsker lærerhøjskolen at overtage uddannelsen af seminarie-lærere. Med henblik herpå skal der oprettes et flerårigt fagligt-pædagogisk studium, der afsluttes med eksamen, der med hensyn til karakteren af eksamenskravene svarer til embedseksamen ved de højere læreanstalter, altså vil man uddanne gymnasielærere, og unddrage universitetet en del af denne uddannelse.«

Også prof. dr. phil. Erik Rasmussen fra Århus Universitet gik i rette med DLHs planer under titlen »Folkeskoleimperialisme«.¹⁶

Det var tydeligt, at man fra universitetsside syntes at se stærke kræfter bag DLHs planer – og heri så man ret, selv om planerne ikke var så omfattende eller så lumske, som man frygtede, eller ville give det udseende af at man frygtede. Det var ingen hemmelighed, at både Jørgen Jørgensen og Helveg Petersen var mere varme tilhængere af DLH end af den akademiske magtfaktor, som universiteterne udgjorde, og heri fik de støtte af stærke kræfter inden for Venstre og Socialdemokratiet. Hertil kom, at Danmarks Lærerforenings dynamiske formand Stinus Nielsen fik lærerorganisationen til loyalt at slutte op om DLHs sag. Det samme gjorde seminarielærerforeningen. Stinus Nielsen havde sin egen varme linie til Jørgen Jørgensen og var ikke bange for at benytte den. Desværre efterlader samtalerne ingen spor i skriftligt materiale. Men i Lærerhøjskoleudvalget er det muligt at følge Stinus Nielsen, og her fik han en ikke ringe indflydelse efter 1960, hvor han blandt andet deltog i gennearbejdelsen af Lærerhøjskolens statusforslag. Havde man håbet på, at angrebene mod DLH ville skræmme Helveg Petersen, der ikke selv var medlem af Folketinget, fra at søge DLHs sag gennemført i Folketinget samme efterår, tog man fejl. I trontalen ved Folketingets åbning blev DLHs statusforslag nævnt blandt regeringens opgaver for den påbegyndte samling.

Da havde allerede Ernst Larsen i en kronik i *Aktuelt* den 25. september svaret på Knud Tøgebys kritik og søgt at stille tingene på plads.

Kronikken blev omtalt og loyalt refereret i de øvrige dagblade og i bladet Folkeskolen gengivet i sin helhed. Ernst Larsens forsikringer om, at forskning og undervisning alene tog sigte på folkeskolens områder, og at han både vedrørende planerne om skolepsykologuddannelsen og seminarielæreruddannelsen udgik fra et fremtidigt samarbejde med universitetet, virkede beroligende. Han modtog bagefter takkebrev fra alle tre universitetsdebatører.¹⁷ Ikke alle blev dog beroliget. Tranekjær Rasmussen fortsatte polemikken med en kronik i Politiken den 31. oktober. Dybt forurettet over nogle udtalelser, som Stinus Nielsen var kommet med den 17. oktober ved Danmarks Lærereforenings repræsentantskabsmøde, om at Universitetet ikke havde imødekommet lærernes behov for videregående uddannelse og ikke nogensinde havde ytret ønske om at varetage folkeskolens problemer, hvad videreuddannelse og pædagogisk forskning angik, gennemgik nu Tranekjær Rasmussen de forbindelser, der gennem årene havde været mellem Universitetet og folkeskolens pædagoger.

Hans egen løsning var, at folkeskole og Universitet skulle knyttes nærmere sammen, med mulighed for seminarieuddannede lærere at gå ind på Universitetet og der få kompensation for seminariernes linieuddannelse. Han så frem til, at folkeskolen en dag kunne betragte universiteterne også som dens eje.¹⁸

Angrebet var ikke ufarligt for DLH. Artiklen udviste en velvillig universitetsholdning over for folkeskolens problemer, den skitserede nye løsninger, som ville lægge afgørelsen ud i fremtiden og den appellerede til DLHs lærere om at vise besindighed. Ernst Larsen fik dog opbakning fra hele DLHs lærerpersonale til at fortsætte kampen, og i virkeligheden var den offentlige debat nu ved at ebbe ud. Ikke engang en ny artikel af Thorkild Hansen fra den 22/10¹⁹ havde kunnet oprøre akademiske kredse til nye angreb på DLH.

Bladet Folkeskolen havde uge for uge fulgt debatten med ordrette citater og redaktionelle bemærkninger til Lærerhøjskolens forsvar. Karakteristisk for bladets holdning var, at Thorkild Hansens første artikel overhovedet ikke blev omtalt. Da bladet senere ikke kunne undslå sig for at optage et indlæg af skoledirektøren, blev den fulgt til dørs med følgende bidende redaktionelle bemærkning: . . . »sjældent har vi set leg med planer, hvori der var skolepolitisk sprængstof, drevet så uansvarligt som i det foreliggende tilfælde . . . »²⁰

Justitsministeriets lovudvalg griber ind.

I slutningen af 1961 så forhandlingerne ud til at glide ind i roligere vande og i januar 1962 fandt et afgørende møde sted i ministeriet mellem repræsentanter for DLH, universiteterne og ministeriet.²¹ Det var stadig uddannelsen af seminarielærere på DLH og de konsekvenser for gymnasielæreruddannelsen, som kunne følge heraf, der tildrog sig opmærksomheden, og man ønskede generelt fra universiteternes side en skriftlig afgrænsning af DLHs og universiteternes arbejdsopgaver.

Afgørende var det, at universiteterne nu principielt tilsluttede sig anordningsforslaget efter at have fået løfte om, at enkelte dele af forslaget skulle viderebehandles. Det drejede sig om uddannelsen til seminarielærere, skolepsykologuddannelsen, om lærernes adgang til universitetet, om de faglig-pædagogiske studier med henblik på forholdet mellem sådanne studier og lignende studier ved universiteterne, om regler for licentiat og doktorgrad samt om mulighederne for et nærmere samarbejde mellem DLH og universiteterne med hensyn til udnyttelse af lærerkræfter, apparatur m. v.

Den endelige afgørelse så nu ud til at nærme sig. Imidlertid indtraf der overraskende nye vanskeligheder. Justitsminister Hans Hækkerup ønskede at forelægge anordningsforslaget for justitsministeriets lovudvalg, og herfra kom besked om at man ikke kunne gennemføre en ændring af DLHs forhold ved kgl. anordning, men kun ved lov. Begrundelsen var, at der tidligere havde været lovgivet om DLH i seminarie-loven af 11. juni 1954, og at det ville være juridisk forkert nu at nøjes med en anordning.²¹

Skuffelsen på DLH var naturligvis stor. Det værste var, at ministeriet havde været så længe om at behandle sagen, at man nu var kommet forbi den dato (15. marts), der var skillelinje, for at fremsætte lovforslag til behandling i samme folketingssamling. Alligevel blev anordningsforslaget ændret til et lovforslag i lyntempo. Erik Jensen blev i den anledning indkaldt til ministeriet, hvor han sammen med ministeriets embedsmænd udformede lovforslag og bemærkninger på en enkelt dag. Lovforslaget blev fremsat af den radikale undervisningsminister K. Helveg Petersen den 13. april og kom til 1. behandling den 27. april, men bortfaldt ved folketingssamlingens afslutning.

Folketingsforhandlingerne 1962-63. Vedtagelsen.

Efter at universiteterne havde accepteret forslaget, var alle politiske partier, med undtagelse af De Uafhængige, principielt villige ved første behandling den 27. april, men alle udtrykte samtidig stor betænkelighed ved enkelte dele af forslaget. Risikoen var stor, for at det folketingsudvalg, der blev nedsat efter første behandling, kunne komme til at ændre væsentligt i forslaget. Pudsigt nok var det det radikale partis skolepolitiske ordfører, Else Merete Ross, der fremdrog de fleste betænkeligheder. Sandsynligvis var det hendes egen akademiske baggrund og indsigt, der fik hende til at fremtræde så forbeholden over for sit partis lovforslag. Hun havde udbedt sig ministeriets akter om forhandlingerne mellem DLH og universiteterne, og hendes tale viste, at hun havde gennemarbejdet materialet grundigt. Hun fremdrog alle vigtige tvivlsspørgsmål fra forhandlingerne. Hun var glad for, at universiteterne i fremtiden ville stille sig villige m.h.t. universitetsuddannelse for folkeskolens lærere, der havde linieuddannelse fra seminariet. Hun fandt det væsentligt at udbygge den pædagogiske forskning, men spurgte, hvorfor man så ikke udbyggede universitetets pædagogiske forskning, og hvilken principiel forskel der ville blive på DLHs og universiteternes uddannelse og forskning, og hvilken sammenhæng de havde med Danmarks Pædagogiske Institut. »Skal der drives forskellig forskning de tre steder? Hvis det ikke er tilfældet, hvorfor spreder man sig så?«²³

Hun påpegede den holdningsændring, der havde fundet sted i Lærershøjskoleudvalget ved ansøgning om professorater i 1957 og 1958 og spurgte, hvornår dette udvalg egentlig skulle afgive betænkning. Endelig fandt hun det ejendommeligt, at Universitetet, som hidtil havde haft hele skolepsykologuddannelsen, kun havde to professorater, medens DLH havde fået tre.

Else Merete Ross var efter dette indlæg naturlig nok ikke populær blandt DLHs repræsentanter i tilhøreren.

Sagen blev taget op igen den 4. oktober samme år. Efter nye forhandlinger besluttede man at henskyde de nærmere regler for erhvervelse af doktorgrad og licentiatgrad til en selvstændig kgl. anordning, der skulle udformes i samarbejde med universiteterne.

Folketingsudvalget besøgte DLH to gange. Socialdemokratiets ordfører, W. Dupont, mente, at DLH også skulle tage sig af læreruddannelsen inden for erhvervsundervisningen, hvilket DLH ikke fandt muligt.

Den blev senere varetaget af en særlig institution, statens erhvervspædagogiske læreruddannelse. Mere penibel var Morten Langes idé om at knytte DLH og Danmarks Pædagogiske Institut sammen. Tanken var blevet aktuel, da loven om DPI skulle tages op til revision netop i folketingssamlingen 1962/63. Det viste sig senere, at kun SF og De Uafhængige var interesseret i at slå de to institutioner sammen.

Nye skyer dukkede op. De konservative medlemmer af udvalget udbad sig planer for den lokalemæssige udbygning af DLH og materiale vedrørende de økonomiske omkostninger af forslaget. Ved 2. behandling blev borgmester Ove Weikop ved med at afkræve konkrete oplysninger. Nogle tal at hæfte på forslaget kom dog aldrig frem. Hvad værre var, udvalget pressede på for at få mere præcise oplysninger om de faglig-pædagogiske studier. På DLH var tankerne om dem endnu langt fra modne til at offentliggøres. På Ernst Larsens tilskyndelse ilede imidlertid DLH professor i fysik Søren Sikjær til undsætning og udarbejdede lynhurtigt en studieplan for faglig-pædagogiske studier i fysik, som i sine principper fuldt tilfredsstillende folketingsudvalget og klarede mange begreber.²⁴ De nærmere bestemmelser skulle senere tages op i samarbejde med universiteterne.

Lovforslaget blev vedtaget den 14. februar 1963 med 143 stemmer mod 6. »For mig var det en ejendommelig oplevelse«, skriver Ernst Larsen, der overværede afstemningen. »Hvor mange andre i salen var klar over konsekvenserne, hvis det gik i fremtiden, som vi håbede. Selv følte jeg mest et stort ansvar og håb om at have handlet rigtigt under de givne forhold«.

En kamp var afsluttet og ført til sejr for DLH. Endnu stod tilbage at føre seje forhandlinger med universiteterne inden for alle de hovedpunkter, som skulle afgøres ved kgl. anordning, d.v.s. inden for skolepsykologuddannelsen, de faglig-pædagogiske studier, licentiatstudierne og desuden vedrørende afgrænsning af arbejdsopgaver mellem DLH og universiteterne. Forhandlingerne her kunne komme til at afgøre Lærershøjskolens muligheder for at påtage sig at løse de akademiske opgaver, som man havde kæmpet så hårdt for. Uanset udfaldet heraf stod DLH samtidig over for store opgaver med at videreudbygge de hidtidige kursusuddannelser. Provinsernes kursusvirksomhed måtte udbygges, kursus til uddannelse af lærere i specialundervisning og ungdomsundervisning skulle videreudvikles, og de vanskelige lokaleproblemer på DLH skulle løses.

Der var nok at tage fat på for Harald Torpe, der året efter afløste Ernst Larsen som rektor for DLH.

De kræfter, der stod bag gennemførelsen af loven i 1963, er omtalt, men et par ord må tilføjes. Ernst Larsen havde vist sig i besiddelse af stærke visioner om Lærershøjskolens forsknings- og undervisningsopgaver for folkeskolen. At han desuden besad sej forhandlingsenergi, kom nok bag på de fleste af hans forhandlingspartnere. Bag sig havde han dygtige medhjælpere på DLH, både dem der daglig omgik ham og dem der altid var at finde blandt hans rådgivere som f. eks. professor Mogens Pihl. Men uden Jørgen Jørgensen og K. Helveg Petersens villige indstilling var sagen næppe kommet så vidt, og uden Stinus Nielsens og lærerorganisationernes samt de pædagogiske fagblades uforbeholdne opbakning havde hverken Jørgen Jørgensen eller K. Helveg Petersen haft mulighed for at støtte sagen så varmt, som de gjorde. Imidlertid må det erindres, at Teknikerkommissionens støtte i 1957–58 var forudsætningen for, at statusspørgsmålet overhovedet udviklede sig som det gjorde. Teknikerkommissionen bidrog som 1958-loven og Den Blå Betænkning til en øget forståelse blandt politikere og pædagoger for folkeskolens fundamentale opgave i et samlet uddannelsessystem og for forskningens betydning for at løse denne opgave.

NOTER

1. Kilder til belysning af de forhandlinger, der gik forud for afgørelsen, findes i Danmarks Lærershøjskoles arkiv. Der foreligger også en samlet fremstilling af begivenhedsforløbet. Det er rektor Ernst Larsens erindringer, der sammen med andet arkivmateriale er deponeret i Institut for Dansk Skolehistorie. Dette omfattende materiale er imidlertid ikke tilgængeligt for offentliggørelse. Et fuldstændigt billede af begivenhedsforløbet kan DLHs materiale naturligvis ikke give. Her må materialet suppleres med undervisningsministeriets arkiv, med materiale fra Københavns Universitet – først og fremmest fra psykologisk laboratorium, fra Pædagogisk Institut, fra lærerorganisationerne og fra de politiske gruppeprotokoller i Folketingets arkiver. Når Lærershøjskolens historie skal skrives, bør disse arkiver undersøges. Til denne artikel, der begrænser sig til at skitsere linjerne i udviklingsforløbet, er DLHs arkivmateriale blevet suppleret med DLHs årsberetninger, med folketingstidende der giver et godt indtryk af de politiske partiers stillingtagen under forhandlingerne i folketinget i 1962–63, med artikler fra dagblade og fra de pædagogiske tidsskrifter, der kaster lys over den mest kritiske periode under forhandlingerne i efteråret 1961. Da mange væsentlige beslut-

- ninger ikke har været nedfældet skriftligt, men er blevet udtrykt i telefon-samtaler og i private møder, har enkelte interviews med implicerede personer yderligere kunnet nuancere billedet.
2. Beretning om Statens Lærerhøjskole 1938–39 s. 8.
 3. Danmarks Lærerhøjskoles beretning 1959–64 s. 96.
 4. Lærerhøjskoleudvalgets skrivelse af 5. februar 1967.
 5. Teknikerkommissionens skrivelse af 29. maj 1957.
 6. Ministeriets skrivelse af 29. dec. 1959. Skrivelsen findes aftrykt i DLHs beretning 1964–66 s. 84 f.
 7. De interne svarskrivelser samt svaret fra DPI findes i DLHs arkiv.
 8. Ministeriets skrivelse findes aftrykt i DLHs beretning 1964–66 s. 87 f. Udvalget kom til at bestå af repræsentanter fra følgende institutioner og foreninger: Københavns Universitet (professorerne Franz From, Grue-Sørensen og Tranekjær Rasmussen), Danmarks Pædagogiske Institut (Direktør Erik Thomsen), de to psykologforeninger (K. Fogh Hansen og Kaj Spelling), Dansk Seminarieforening (seminarierektor P. Holt og seminarielektor Axel Holkenov), Danmarks Lærerforening (Ester Jensen, P. A. Andersen), Danmarks Lærerhøjskole (professorerne Carl Aage Larsen, Thomas Sigsgaard og Harald Torpe), Inspektionen for særundervisning (I. Skov Jørgensen) samt statskonsulent K. Helveg Petersen, senere H. C. Horsfeldt-Poulsen. Som sekretær fungerede fuldmægtig Jytte Kvorning. Rektor Ernst Larsen blev formand for udvalget.
 9. Udvalget afgav i maj 1962 en beretning til ministeriet om forløbet af forhandlingerne, men hver af parterne indgav deres egen indstilling.
 10. Udkast findes i DLHs arkiv.
 11. DLHs arkiv.
 12. Ibid.
 13. Ibid.
 - 13a. Ibid.
 14. Beretning fra Pædagogisk Institut. Erik Thomsens bemærkninger findes ikke anført i den officielle udaterede beretning, men er hentet fra omtale i Folkeskolen 1961 s. 1235 f og fra Ernst Larsens arkiv i Institut for Dansk Skolehistorie.
 15. Aktuelt d. 6. september 1961.
 16. Aarhus Stiftstidende. Refereret i Folkeskolen 29. september 1961.
 17. Ernst Larsens arkiv i Institut for Dansk Skolehistorie.
 18. Politiken 31. oktober 1961.
 19. Berlingske Tidende 22. oktober 1961.
 20. Folkeskolen 20. oktober 1961, s. 1530.
 21. DLHs arkiv.
 22. Folketingstidende 1961–62 sp. 4686 ff.
 23. DLHs arkiv.
 24. Arkiv i Institut for Dansk Skolehistorie.